Research Article / Araştırma Makalesi

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2023, 23(2): 690-705, doi: 10.11616/asbi.1205169

Tütün Eksperlerinin ve Tütün Teknoloji Mühendislerinin Yazdıkları Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Graduate Theses Written by Tobacco Experts and Tobacco Technology Engineers

Haluk TANRIVERDİ[1], Kartal Doğukan ÇIKI[2]

Geliş Tarihi (*Received*): 15.11.2022 **Kabul Tarihi (*Accepted*):** 15.06.2023 **Yayın Tarihi (*Published*):** 31.07.2023

Öz: Bu araştırmada, ülkemizde tütün ve teknolojisi ile ilgili tek uzmanlık kolu olan tütün eksperliği meslek mensuplarının yaptıkları lisansüstü tez çalışmaları hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye'de tütün eksperliği mesleğinin tarihi geçmişi 1875'lere dayanmaktadır. Tütün eksperliği eğitiminde ise, 1928 Yılından itibaren önceleri kurs şeklinde başlayan süreç, daha sonra 1975 yılında yüksekokulu bünyesinde devam etmiştir. Tütün eksperliği mesleğinin lisans düzeyinde eğitimi 1984 yılında başlamış, ilk yüksek lisans eğitimi 1987 yılında, doktora eğitimi ise 1990 yılında elde edilmiştir. 1987-2020 Yıllarını kapsayan süreçte 52 tütün eksperi-tütün teknolojisi mühendisi lisansüstü eğitim yapmışlardır. Araştırmada tütün eksperlerinin fen ve sosyal bilim enstitülerinde 4 temel bilim alanının farklı programlarında farklı bilim dallarında lisansüstü çalışması yaparak bilim alanına katkı sundukları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonunda gelecekte yapılacak çalışmalar için bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tütün Eksperleri, Tütün Teknoloji Mühendisleri, Lisansüstü Eğitim Faaliyetleri, Bibliyometrik Analiz.

&

Abstract: In this research, it is aimed to obtain information about the postgraduate thesis studies of tobacco experts, the only specialization branch related to tobacco and its technology in our country. The history of the tobacco expert profession in Turkey dates back to 1875. In tobacco expertise education, the process, which started as a course in 1928, continued in 1975 within the structure of the college. The undergraduate education of the tobacco expert profession started in 1984, the first graduate education was obtained in 1987 and the doctorate education was obtained in 1990. During the period covering the years 1987-2020, 52 tobacco experts-tobacco technology engineers completed postgraduate education. In the research, it was revealed that tobacco experts contributed to the field of science by doing postgraduate studies in different programs of 4 basic science fields in science and social science institutes. At the end of the research, some suggestions for future studies are presented.

Keywords: Tobacco Experts, Tobacco Technological Engineers, Postgraduate Education Activities, Bibliometric Analysis.

Atıf/Cite as: Tanrıverdi, H., Çıkı, K.D. (2023). Tütün Eksperlerinin ve Tütün Teknoloji Mühendislerinin Yazdıkları Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2),* 690-705. doi: 10.11616/asbi.1205169

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy

Copyright © Published by Bolu Abant Izzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

[1] Prof. Dr., Haluk Tanrıverdi, İstanbul Üniversitesi, haluk.tanriverdi@istanbul.edu.tr.

[2] Arş. Gör., Kartal Doğukan Çıkı, İstanbul Gelişim Üniversitesi, kdciki@gelisim.edu.tr. (Sorumlu Yazar)

1. Giriş

Dünyada giderek yayılan tütün ve tütün ürünlerinin üretim miktarı da doğru orantılı olacak şekilde artış göstermiştir. 1971 yılı içinde 4.2 milyon ton yaprak üretimi gerçeklemiştir. Söz konusu üretim 1997 yılında 5.9 milyona, 2018 yılında ise 6.7 milyona kadar yükselmiştir. Tütün üretiminde Çin, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve ABD önde gelen ülkelerden bazılarıdır (Statista, 2021). Türkiye de yıllık tütün üretimi başlığı altında çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan istatistiki listelerde yer bulmakta ve yıllık olarak sırası değişecek şekilde söz konusu listelere girmektedir. Türkiye 2021 yılında 71.496.951 kg sözleşmeli tütün üretimi gerçekleştirmiştir (TAPDK, 2022).

Büyüyen pazar hacmiyle birlikte ilgili konuda uzmanların önemi giderek artmıştır. Tütün ve tütün teknolojisinde uzman, bilirkişi olarak ifade edilen tütün eksperlerine olan ihtiyaç bu doğrultuda ivme kazanmıştır. Bağlantılı olarak tütün ve tütün eksperliği konusunda yapılan çalışmaların sayısı da artış göstermiştir. 1987 yılından günümüze kadar gelişen süreçte önem kazanan ilgili yerli literatürü anlamak ve konuyla ilgili olası boşlukları belirlemek için bu makalede, 61 tezlik örneklem analiz edilmiştir. Literatürdeki boşluğu ortaya çıkarmak ve gelecekte yapılacak çalışmalara ipuçları sağlamak amacıyla bibliyometrik analizden faydalanılmıştır.

'Bibliyometri' terimi, Pritchard (1969) tarafından 'matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kitaplara ve diğer iletişim araçlarına uygulanması' olarak tanıtılmıştır (Merigo vd., 2019). Bibliyometrik analizler, bir konuya ilişkin eğilimleri özetleyen, doygunluğa ulaşmış veya eksik kalmış noktalara kolayca ulaşılmasını sağlayan analizlerdir (Davis, 2015; Sanchez vd.; 2021). Belirli zaman dilimlerini kapsayarak hazırlanan bu çalışmalar ilgili literatüre katkı sağlamanın yollarını açmaktadır (Meyer & Winer, 2014; Zhang vd., 2019). Bibliyometrik analizler tipik olarak standart veri tabanlarının (Web of Knowledge, Scopus ve Google Scholar) yanı sıra ülkelerin tez tabanları kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Belter vd., 2013; Bhowmik, 2021). Bu çalışmada Ulusal Tez Merkezi olarak bilinen YÖKTEZ'den faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de tütün eksperliği ve tütün teknoloji mühendisliği unvanı almış olan kişilerin hazırladıkları lisansüstü tezlerin çeşitli parametreler çerçevesinde bibliyometrik analizlerinin yapılmasıdır. Araştırmanın amacına göre bu makale aşağıdaki gibi yapılandırılmıştır. Makalenin ilk bölümünde, tütün ve tütün eksperliği mesleği ile tütün ve sağlık hakkında literatür taramasına yer verilmiştir. İkinci bölüm, araştırma için uygulanan yöntem ve süreci açıklamaktadır. Üçüncü bölüm analiz sonucunda elde edilen araştırma bulgularını sunmaktadır. Son bölümde ise sonuçlar yorumlanmış ve araştırmanın sınırlılıkları ortaya koyulmuş ve gelecekte yapılacak çalışmalar için bazı öneriler sunulmuştur.

2. Literatür

2.1. Tütün ve Tütün Eksperliği Mesleğinin Gelişimi

Tütün genellikle bir yıllık bir bitki, bazı türler için çok yıllık bitki olarak bilinmekle birlikte solanaceae familyasının 'nicotina' cinsi içerisinde bulunmaktadır (Proctor, 2006) ve bu cins içerisinde 65 civarı tür barındırmaktadır. Söz konusu türler içerisinde "nicotiana tabacum" ve "nicotiana rustica" türleri dışında kalan türler sigara benzeri tütün ürünlerinin yapımında kullanılamamaktadır (Otan ve Apti, 1989). Keyif verici özelliğine sahip olduğu için kullanımı yeni değildir ve uzun zamandır kullanılmaktadır (Karabacak, 2017). Bu kullanımın uzunluğuyla ilgili tartışmalar olsa da, tütünün ilk olarak Christoper Colombus'un gemileriyle Avrupa'ya doğru götürüldüğü bilinmektedir (Seydioğulları, 2010; Şahin ve Taşlıgil, 2013)). Tütünün ilk defa Türkiye ile buluşmasının ise Avrupalı tacirler vasıtasıyla vuku bulduğu bilinmektedir (Seydioğulları, 2010; Tanrıverdi, 1987).

Tütün ve tütün teknolojisinde uzmanlaşmış bireyler tütün eksperi olarak tanımlanmakta ve tütün eksperliği mesleğini icra etmektedirler. Tütün experleri kalitesine göre tütünü değerlendiren ve fiyatını belirleyen alanında uzman bireyler olarak kısaca ifade edilebilir (Kavak, 2010). Bir başka tanıma göre tütün eksperi; "iç ve dış tütüncülük alanında tütünün tohum duman analiz safhası da dahil tüm evrelerde; üretim, pazarlama, bakım, işleme, endüstri, araştırma, teknoloji, mesleki eğitim ve tepe yönetim

konularında, teknik, mesleki, mali, sosyal ve idari sorumlulukla yükümlü hizmetleri ifa eden akademik bir öğrenim ve uzmanlık niteliğine ve ehliyetine sahip teknik bir elemandır" (Tanrıverdi ve Koçaslan, 2018: 249).

09/01/2002 tarihinde yürürlüğe giren 4733 sayılı 'Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesinin son fıkrasında "…Türkiye'de tütün eksperliği yapmak için, tütün eksperliği yüksek okullarından veya muadili yerli ve yabancı okullardan lisans düzeyinde yüksek öğrenim diploması alarak mezun olmak şarttır. Tütün eksperi unvanına sahip olmayanlar, tütün alım ve satım muayenelerini, tütün vasıf, değer ve nevilerinin belirlenmesini ve tütün işleme, bakım, fabrikasyon eksperliği yapamazlar, tütün işlerinde bilirkişi ve hakem olamazlar…" hükmü yer almaktadır (Resmi Gazete, 2002).

Tütün eksperliği mesleğinin profesyonel anlamda belli bir eğitim formasyonuyla elde edilmesi 1875'li yıllara dayanmaktadır (Tanrıverdi ve Koçaslan, 2018: 249). Tütün eksperliği mesleği 1988 yılına kadar Gümrük ve Tekel Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğü bünyesinde mecburi hizmet karşılığı ifa edilen bir meslek iken, 2002 yılından itibaren Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğünün lağvedilmesiyle birlikte istihdam imkanları oldukça azalmış olmakla beraber, günümüzde tütün eksperleri Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı İl Tarım Müdürlükleri, özel sektör temsilcisi yaprak tütün ve sigara işletmelerinde, yaprak tütün ticareti yapan işletmelerde, çeşitli bakanlıklara bağlı kurumlarda ve akademik kurumlarda istihdam edilmektedirler (Tanrıverdi ve Koçaslan, 2018: 249). Tütün Eksperi yetiştiren kurumlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Tanrıverdi ve Seydioğulları, 2017):

a) Tekel Enstitüleri Öncesi Dönem kurumları (Reji ve Sonrası Dönem - 1889-1928),
b) Tekel Tütün Enstitüsü Dönemi TE Yetiştirme Kurumu (Eksper Kursu Dönemi - 1929-1975),
c) Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Tütün Eksperleri Yüksekokulu Dönemi (1975-1995),
d) YÖK Kurumu bünyesine alınan Tütün Eksperleri Yüksek Okulu Dönemleri,
-İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Tütün Eksperleri Yüksekokulu (1975-1995),
-Ege Üniversitesi, Tütün Eksperleri Yüksekokulu (Yasayla da olsa bağlandığı fakat fiili olarak işlevsiz kalan dönem kurum - 1987- 1992),
-Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Tütün Eksperliği Yüksekokulu dönemleri (1995-devam ediyor) olarak sınıflandırılabilir (Tanrıverdi, 1988: 516-529; Tanrıverdi, 1989: 74-77).

2.1. Tütün ve Sağlık

Dünya Sağlık Örgütü'nün güncel verilerine göre dünyada 1,3 milyar tütün kullanıcısı bulunmaktadır ve bunların %80'inden fazlası düşük ve orta gelirli ülkelerde ikamet etmektedir. 2020 yılının verileri incelendiğinde dünya nüfusunun %22,3'ü, dünyadaki tüm erkeklerin %36,7'si ve dünyadaki kadınların ise %7,8'inin tütün kullandığı görülmüştür (WHO, 2022). Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ-WHO) verilerine göre, her yıl 8 milyondan fazla insan tütün ve tütün ürünleri yüzünden yaşamını kaybetmektedir.

Yüksek ölüm oranlarının yanı sıra tütün ve tütün ürünlerinin kullanımı ağır sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Tütün ve tütün ürünleri kullanan insanların vücudundaki neredeyse tüm organlar önemli ölçüde zarar görmektedir. Tütün ve tütün ürünlerinin 70'den fazla kanserojen ve yedi binden fazla toksik madde içerdiği ve 4.000'den fazla içerik mutajenik etkiye sahip olduğu bilinmektedir (The Tobacco Atlas, 2018). Bu gerçeklerden hareketle, tütün ürünleri kullanımının ani ölümle sonuçlanmayan birçok kronik hastalığa neden olduğu görülmektedir. İnsanlar üzerinde bıraktığı etki ve hastalıkların tedavisine harcanan maddi kayıp, neden olduğu iş kayıpları ve verimlilik kayıpları gibi olumsuzlukların yılda en az 1 trilyon ABD Doları düzeyinde maddi zararı beraberinde getirmektedir (NIH, 2016).

Tütün ürünleri sadece doğrudan sigara içenler için değil pasif içiciler için de insan sağlığına zararlıdır. Tütün ve tütün ürünleri kaynaklı ölümlerin 1,2 milyonu pasif içicilikten kaynaklanmaktadır. Tütün dumanında 4000'den fazla kimyasal tanımlanmıştır ve dolayısıyla tütüne maruz kalmanın güvenli bir düzeyi yoktur. Tütün dumanına maruz kalma süresi ve sıklığı pasif içicileri etkileyen temel kriterlerin

başında gelmektedir. Çocuklar, hamileler ve bebekler tütün ürünlerinin zararlı etkilerine karşı daha hassastır (WHO, 2022).

Tütün salgınını ele almak için Dünya Sağlık Örgütü'ne üye devletler, 2003 yılında Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesini (WHO-FCTC) imzalamıştır. Güncel olarak 182 ülke söz konusu anlaşmayı onaylamış durumdadır (WHO, 2022). Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi, Dünya Sağlık Örgütü bünyesinde görüşülen ve imzalanan ilk halk sağlığı anlaşması olarak tarihe geçmiştir. Türkiye de 182 ülkeden bir tanesidir ve 2004 yılında anlaşmayı imzalayarak taraf olmuştur. Söz konusu anlaşmaya taraf olunduğunu beyan eden kanun, 30/11/2004 tarihli ve 25656 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Tanrıverdi ve Seydioğulları, 2017).

3. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de tütün eksperliği ve tütün teknoloji mühendisliği unvanı almış olan kişilerin Türkiye'de ve yurt dışındaki üniversitelerde yaptıkları lisansüstü tezlerin çeşitli parametreler çerçevesinde bibliyometrik analizlerinin yapılmasıdır. Bibliyometrik çalışmaların önemi son zamanlarda tüm dünyada artmaya başlamıştır (Evren ve Kozak, 2014). Genel olarak, bir bibliyometrik analiz, akademik yayınları analiz etmenin istatistiksel yöntemlerine odaklanır (Çıkı, 2022; Echchakoui, 2020). Ayrıca bu yöntem, makaleleri, tezleri, kongre bildirilerini, kitap ve gri literatür olarak sınıflandırılan raporlara kadar çeşitli kategorileri ve aralıkları birleştirmek için kullanılmaktadır (Ellegaard ve Wallin, 2015).

Bibliyometrik yöntem kullanılarak birçok alandaki çalışmalar bir araya getirilerek araştırmacılara konuyla ilgili ipuçları sağlanmıştır. Bibliyometrik yöntem yeşil tedarik zinciri yönetimi (Fahimnia vd., 2015), turizm çalışmaları (Merigo vd., 2019; Ulker vd., 2022; Yilmaz, 2019), Covid-19 (Chahrour et al., 2020), sağlık hizmetlerinde yapay zeka (Guo vd., 2020) ve bazı önde gelen dergilerin incelemesi (Donthu et al., 2020; Ogretmenoglu vd., 2022) gibi çeşitli alanlarda uygulanmıştır. Özetle çalışmaların bibliyometrik analizi, belirli bir alanın gelişimi hakkında ipuçları sağlamaktadır (Xiao ve Smith, 2006). Bu bağlamda mevcut çalışmadan elde edilecek bulgular, konuyla ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara ve tütün teknolojisi mühendisliği mesleğinin gelişimine destek sağlanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın evrenini tütün eksperleri ve tütün teknolojisi mühendisi unvanlı kişiler oluşturmaktadır. Araştırmada örnekleme gidilmemiş, tespit edilebilen tüm kişiler araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Tütün eksperi ve tütün teknolojisi mühendislerinin lisansüstü eğitim çalışmalarının tespitinde öncelikle Tütün Eksperleri Derneği üye ve eksper listesi veri tabanlarına kayıtlı tüm kişiler YÖK Ulusal tez Merkezi veri tabanından taratılarak tezli yüksek lisans ve doktora düzeyinde lisansüstü eğitim alan/almış kişiler tespit edilerek veri tabanı elde edilmiştir. Ulusal Tez merkezinde özgeçmişi bulunmayan kişilerle bizzat görüşülerek tezlere ilişkin verilerin teyidi sağlanmıştır. Tezsiz yüksek lisans yapan kişilere ait veriler ise, dernek web sayfalarında duyuru yapılmak suretiyle kişiler tespit edilmiş, tezsiz yüksek lisans veri tabanı bilgileri ise bizzat kişilere müracaat edilerek verdikleri bilgi doğrultusunda özgün bir veri tabanı elde edilmiştir.

Veri toplama, bibliyometrik çalışmaların önemli bir parçasıdır (Koseoglu vd., 2016; Modak vd., 2020). Çalışmada Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi'nin web adresinden ulaşılan kayıtlar ve 10.03.2021 ve 17.06.2021 tarihleri arasında yapılan taramaların sonuçları temel alınmıştır. Ulaşılan tez çalışmalarının bibliyometrik analizlerinin yapılması için tez künyelerinde bulunan "yayınlandığı yıl", "tezin dili", "tez türü", "yayınlandığı üniversite", "yayınlandığı anabilim dalı", "tezin çalışma konusu" ve "sıklıkla kullanılan ana kelimeler" şeklinde parametreler belirlenmiştir. Bu verilere ilave olarak Tütün Eksperleri Derneği üye listelerinden ve eksper listesinden; kişilerin yaş, cinsiyet, lisans bitirme okulu, ve mezuniyet yılı, lisans bitirme dönemine ilişkin veriler veri tabanına ilave edilmiştir. Tarama yapılarak tespit edilen ve teyidi sağlanan 52 tütün eksperi, tütün teknolojisi mühendisi araştırma kapsamına alınmıştır.

Kişilerin yaş gruplarının belirlenmesinde lisansüstü eğitime başlama yaşı aralıkları en küçük ve en büyük yaş düzeyine göre belirlenmiş ve dört yaş grubu içinde analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde yüzde ve frekans analizi kullanılmıştır. Ayrıca tezlere yönelik çıkarımsamalarda

içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Ayrıca lisansüstü tezlerde incelenen ölçütler ve araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir:

1. Lisansüstü tezlerin yaş gruplarına göre dağılımları nasıldır?

2. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?

3. Lisansüstü tezlerin türlerine ve mezunların lisans eğitimi aldıkları okullara göre dağılımı nasıldır?

4. Lisansüstü tezlerin türlerine göre yayınlandığı dil dağılımı nasıldır?

5. Lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

6. Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı nasıldır?

7. Lisansüstü tezlerin temel alanlara göre dağılımı nasıldır?

8. Sosyal bilimler alanındaki lisansüstü tezlerin enstitü anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?

9. Fen bilimler alanındaki lisansüstü tezlerin enstitü anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?

10. Sosyal bilimler alanında yazılan tezlerin çalışma konularına göre dağılımı nasıldır?

11. Fen bilimler alanında yazılan tezlerin çalışma konularına göre dağılımı nasıldır?

12. Lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?

13. Lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimelerin sıklığı nasıldır?

4. Bulgular

Tütün eksperi (TE) ve tütün teknolojisi mühendislerinin (TTM) lisansüstü eğitim çalışmaları ilk defa 1987 yılında başlamıştır. Yüksek lisans eğitimi ilk defa, 26.10.1987 Yılında Haluk Tanrıverdi tarafından İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Organizasyon ve işletme Politikası yüksek lisans programında Bilim dalında yapılan "Türk Tütüncülüğünün Yabancı Tütün ve Sektöre Açılmasıyla Türk Tütüncülüğü ve Geleceğine ilişkin Tütün politikası" adlı yüksek lisans teziyle başlamıştır. Yine ilk doktora eğitimi de, 02.11.1990 Tarihinde Haluk Tanrıverdi tarafından İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Organizasyon ve işletme Politikası yüksek lisans programında Bilim dalında yapılan "Türk Tütün Politikasının Avrupa Topluluğu Ortak Tütün politikasıyla Bütünleşmesi" adlı çalışmasıyla başlamıştır. Aradan geçen 33 Yıl içinde ilgili meslek mensupları 25 farklı üniversitenin fen ve sosyal bilimler enstitülerinde 51 yüksek lisans tezi (40'ı tezli yüksek lisans çalışması) ve 8 doktora eğitimini başarıyla sonuçlandırmışlardır. Halen ilgili meslek mensubu olan 3 yüksek lisans öğrencisi ile 4 doktora öğrencisi de eğitimlerine devam etmektedirler.

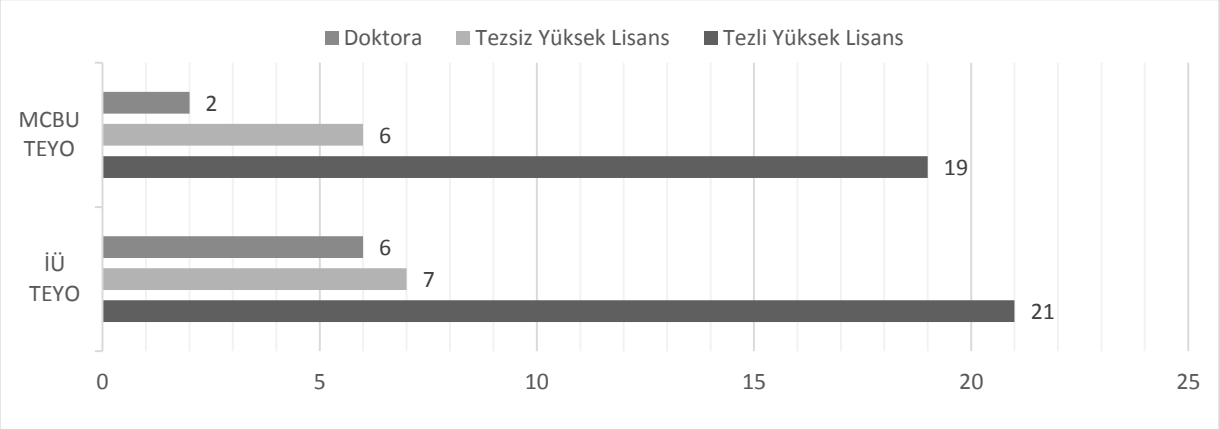
Lisansüstü eğitim alan tütün eksperleri ve tütün teknolojisi mühendislerinin mezun oldukları okullara göre dağılımı incelendiğinde, 52 kişinin (bir kişinin iki tez çalışması yürüttüğü tespit edilmiş) yüksek lisans tezi ve 8 kişinin doktora tezi olmak üzere toplamda 61 tezin hazırladığı tespit edilmiştir. Bu 53 Yüksek lisans çalışmasının 40 tanesi tezli, 13 tanesi ise tezsiz yüksek lisans çalışmasıdır. Söz konusu lisansüstü tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin dağılımı incelendiğinde profesörlerin (36) ağırlıkta olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen 61 lisansüstü mezun arasında sadece 1 kadın bulunmaktadır. Yaş Gruplarına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir. "31-38" yaş grubunda olan bireylerin ağırlıkta olduğu görülürken (n=25), en az lisansüstü mezunun olduğu yaş grubu ise "47 ve üzeri" yaş grubudur.

Tablo 1: Yaş Gruplarına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Yaş Grupları	Tez Türü							
	Tezli Yüksek Lisans		Tezsiz Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
23-30	11	27,5	2	15,38	3	37,5	16	26.22
31-38	16	40	5	38,46	4	50	25	40,98
39-46	9	22,5	5	38,46	1	12,5	15	24,59
47 ve üzeri	4	10	1	7,69	-	-	5	8,19
Toplam	**40**	**100**	**13**	**100**	**8**	**100**	**61**	**100**

1984 yılında lisans düzeyinde eğitimi başlayan tütün eksperliği alanında lisansüstü eğitim alan bireylerin lisans eğitimi aldıkları üniversitelerin dağılımı Grafik 1'de yer almaktadır. Lisansüstü eğitim alan tütün eksperlerinin 27 tanesi lisans eğitimini Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tütün Eksperliği Yüksekokulu'nda tamamlamıştır. 34 tütün eksperi ise 1975 yılında İstanbul'da kurulan ve Manisa'ya bağlanmadan önce İstanbul'da eğitim öğretim faaliyetlerine devam ettiği süreçte buradan mezun olmuştur.

Grafik 1: Lisansüstü Tezlerin Türlerine ve Mezunların Lisans Eğitimi Aldıkları Okullara Göre Dağılımı



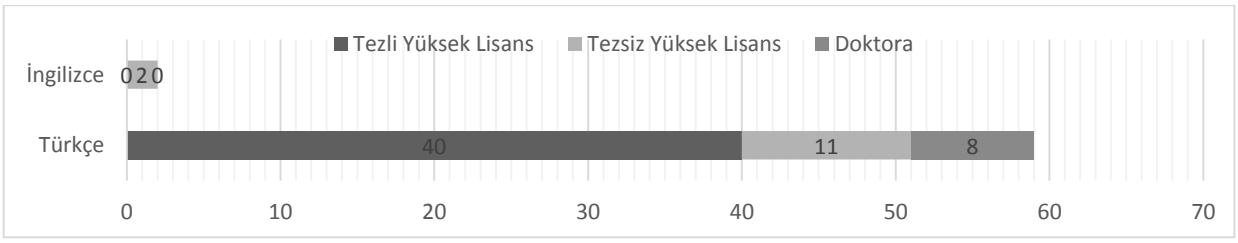
Grafik 2 lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımını göstermektedir. Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere lisansüstü tezlerin 1987-2020 yılları arasında yayınlanmıştır. Tez türü toplam verileri tabloda verilmiştir. En fazla tezin yayınlandığı yıl 2010 yılı olarak dikkat çekmektedir. 2010 yılı içerisinde 4 tezli yüksek lisans, 2 tezsiz yüksek lisans olmak üzere toplamda 6 lisansüstü tez yayınlanmıştır. 2010 yılını 5 lisansüstü tez ile 2011 yılı takip etmektedir (3 tezli, 1 tezsiz yüksek lisans, 1 doktora tezi). İlk iki sırayı 4'er tez ile 2008, 2009, 2015, 2016 ve 2019 yılları takip etmektedir.

Grafik 2: Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı



Lisansüstü tezlerin türlerine göre yayınlandığı dil dağılımı Grafik 3'te gösterilmiştir. Grafik 3'ten anlaşılacağı üzere tütün eksperliği meslek mensuplarının yaptıkları lisansüstü tez çalışmalarında Türkçe dilinin (59) ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Sadece 2 lisansüstü tezi İngilizce dilinde yazıldığı görülmektedir.

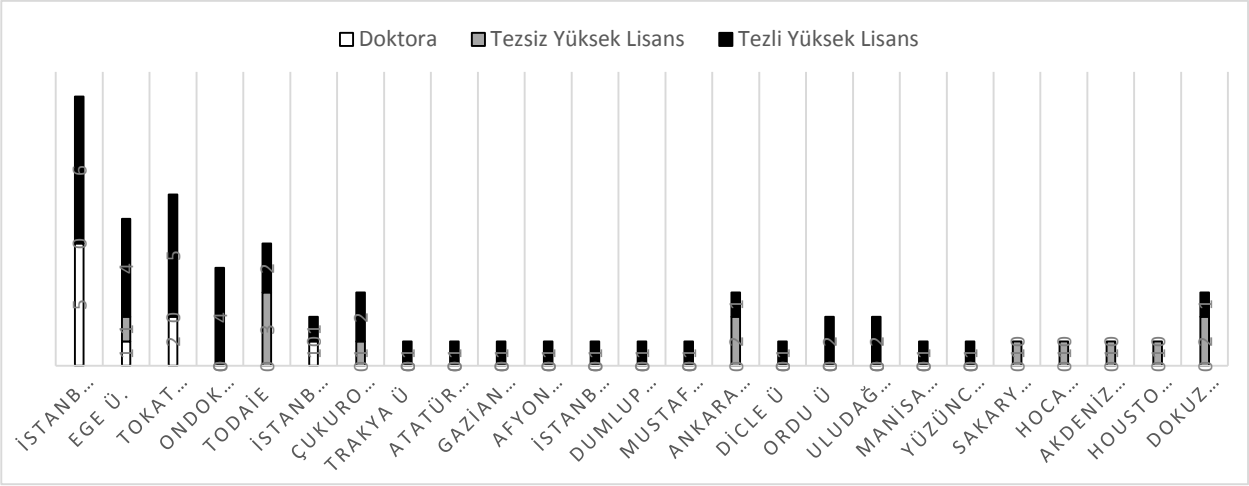
Grafik 3: Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Yayınlandığı Dil Dağılımı



Lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı hazırlandığı üniversiteler Grafik 4'te incelenmiştir. Buna göre; 25 farklı üniversitede toplamda 61 tez tamamlanmıştır. En fazla lisansüstü tezin yayınlandığı üniversite 11 tez ile İstanbul Üniversitesi'dir. İstanbul Üniversitesi'ni 7 lisansüstü tez ile Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi takip etmektedir. Bu iki üniversiteyi ise 6 lisansüstü tez ile Ege Üniversitesi takip etmektedir.

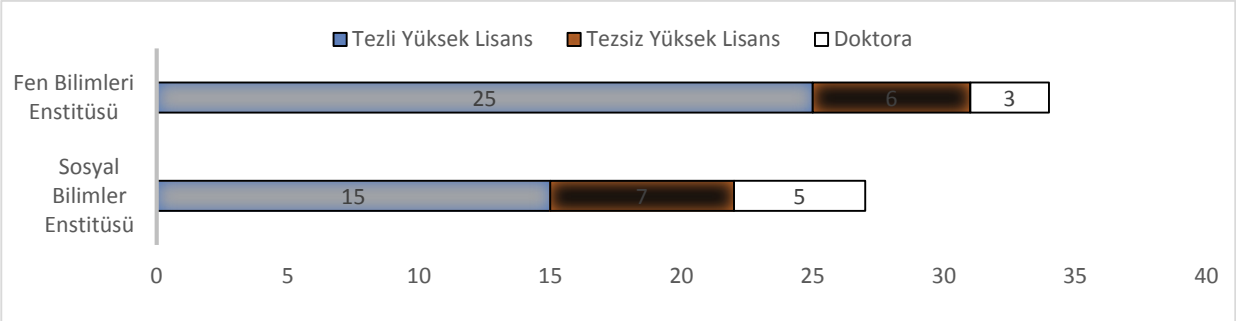
Ardından ise TODAİE (5), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (4), Çukurova Üniversite (3), Dokuz Eylül Üniversitesi (3), Ankara Üniversitesi (3), İstanbul Teknik Üniversitesi (2), Ordu Üniversitesi (2), Uludağ Üniversitesi (2) gelmektedir. Geriye kalan üniversitelerde ise birer adet lisansüstü tez yayınlanmıştır: Trakya Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Houston Üniversitesi.

Grafik 4: Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı



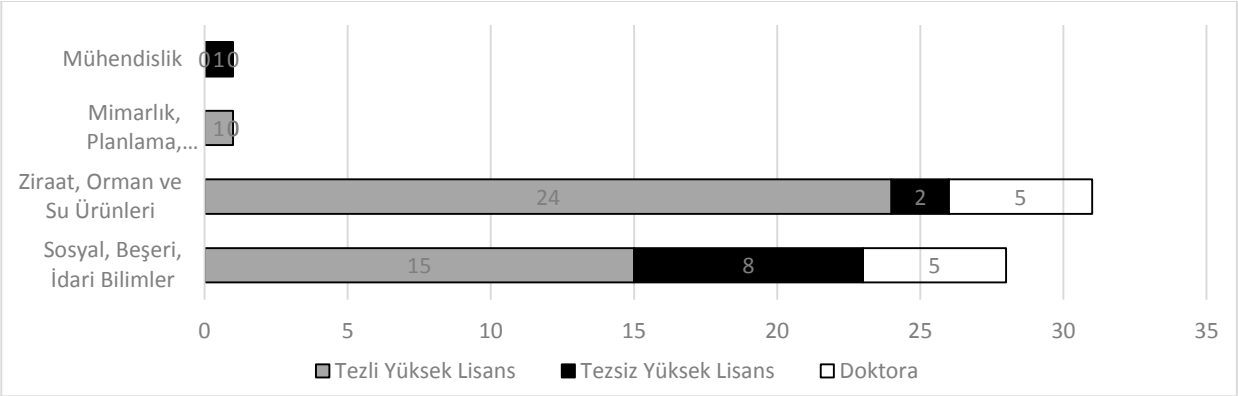
Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı Grafik 5'te verilmiştir. Tütün eksperleri ve tütün teknolojisi mühendislerinin hazırladığı lisansüstü çalışmaların 34'ü fen bilimleri alanında, 27 tanesi ise sosyal bilimler alanında yayınlanmıştır. İstanbul Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi ve TODAİE'dir. Fen Bilimleri alanında lisansüstü çalışmalar yaptıran üniversiteler; Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi'dir. Hem sosyal bilimler ve hem de fen bilimleri alanında lisansüstü eğitim imkanı sunan üniversite ise Dokuz Eylül Üniversitesi'dir.

Grafik 5: Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı



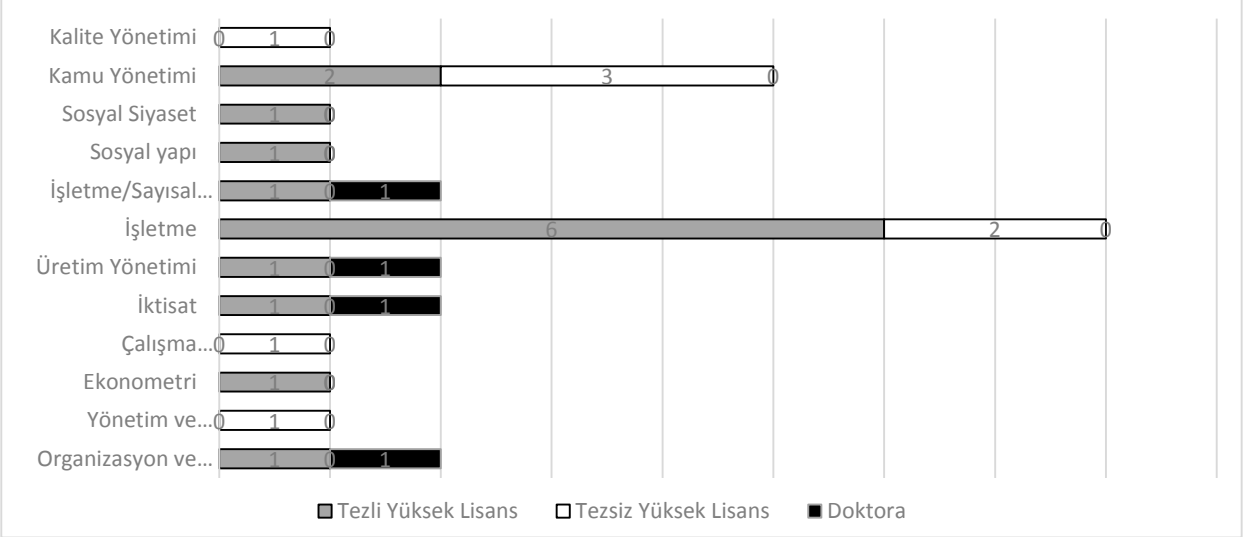
Lisansüstü tezlerin temel alanlara göre dağılımı Grafik 6'da verilmiştir. Buna göre en fazla tez yayınlanan alan ziraat, orman ve su ürünleri alanıdır (31). İkinci sırada ise 28 tez ile sosyal, beşeri, ve idari bilimler yer almaktadır. İlk iki sıradaki alanları birer tez ile mimarlık ve mühendislik takip etmektedir.

Grafik 6: Lisansüstü Tezlerin Temel Alanlara Göre Dağılımı



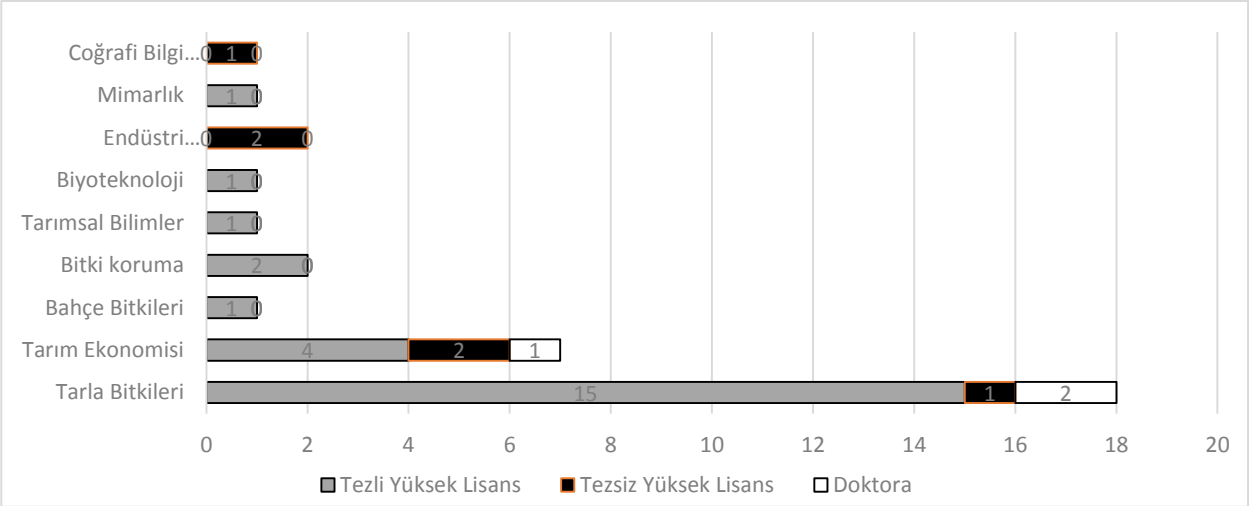
Elde edilen verilere göre, sosyal bilimlerde en fazla tezin yazılan anabilim dalı işletme anabilim dalıdır (8). İşletme anabilim dalında yazılan tezleri kamu yönetimi anabilim dalında yazılan tezler (5) takip etmiştir. Ardından ise ikişer tez ile organizasyon ve işletme politikası, işletme/sayısal yöntemler, iktisat, üretim yönetimi ana bilim dalları gelmektedir. Sosyal bilimlerde 12 farklı anabilim dalında tez yazılmıştır (Bkz. Grafik 7).

Grafik 7: Sosyal Bilimler Alanındaki Lisansüstü Tezlerin Enstitü Anabilim Dallarına Göre Dağılımı



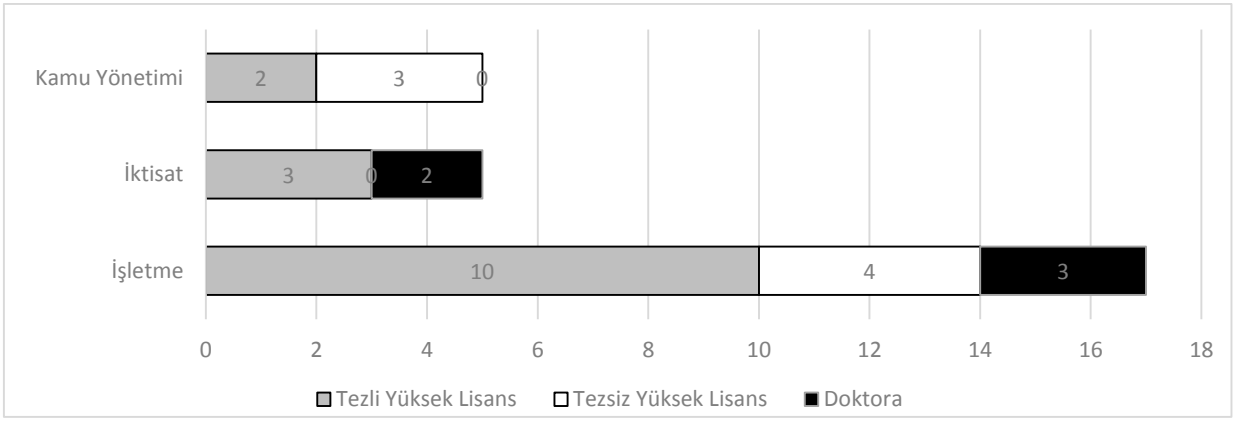
Fen bilimleri alanında ise en fazla tarla bitkileri anabilim dalında (18) lisansüstü tez yazılmıştır. Tarla bitkileri anabilim dalında yazılan tezleri tarım ekonomisi anabilim dalında yazılan tezler (7) takip etmiştir. Ardından ise ikişer tez ile endüstri mühendisliği ve bitki koruma ana bilim dalları gelmektedir. Fen bilimleri alanında 9 farklı anabilim dalında tez yazılmıştır (Bkz. Grafik 8).

Grafik 8: Fen Bilimler Alanındaki Lisansüstü Tezlerin Enstitü Anabilim Dallarına Göre Dağılımı



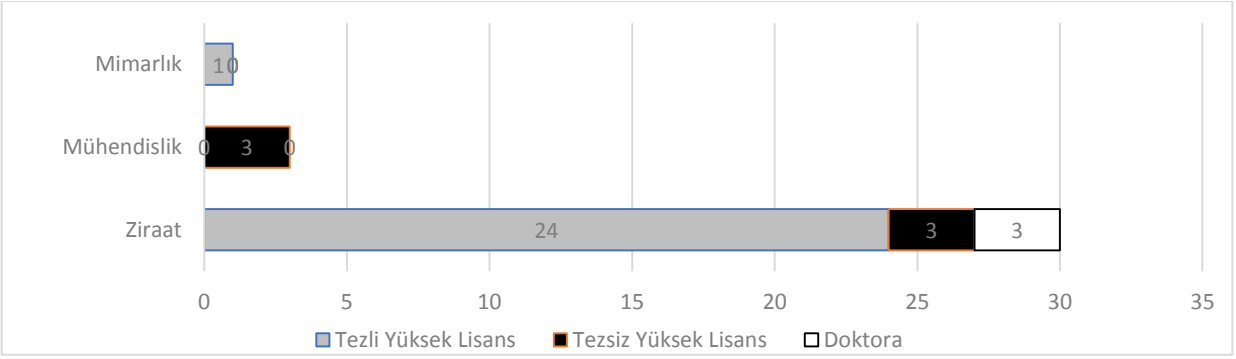
Sosyal bilimler alanında yazılan lisansüstü tezlerin çalışma konularına göre dağılımı aşağıda (Grafik 9) verilmiştir. Elde edilen verilere göre tütün eksperleri, tütün teknoloji mühendislerinin yazdıkları lisansüstü tezlerde en fazla işletme konusu temel alınmıştır. Ardından ise beşer tez ile iktisat ve kamu yönetimi konuları gelmektedir.

Grafik 9: Sosyal Bilimler Alanında Yazılan Tezlerin Çalışma Konularına Göre Dağılımı



Fen bilimleri alanında tütün eksperleri, tütün teknoloji mühendislerinin yazdıkları lisansüstü tezler incelendiğinde en fazla tezin ziraat (30) konusu temelinde yazıldığı görülmektedir (Bkz. Grafik 9).

Grafik 10: Fen Bilimleri Alanında Yazılan Tezlerin Çalışma Konularına Göre Dağılımı



Tütün eksperleri, tütün teknoloji mühendislerinin yazdıkları lisansüstü tezler incelendiğinde nitel araştırma yöntemlerinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 2). Toplamda 42 lisansüstü

tezde nitel araştırma yöntemleri tercih edilirken, geriye kalan 19 tezde ise nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Tablo 2: Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemi	Tez Türü							
	Tezli Yüksek Lisans		Tezsiz Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Nitel	30	75	9	69,2	3	37,5	42	68,8
Nicel	10	25	4	30,8	5	62,5	19	31,2
Toplam	**40**	**100**	**13**	**100**	**8**	**100**	**61**	**100**

Tütün eksperleri, tütün teknoloji mühendislerinin yazdıkları lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluğuna göre kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutu tekniği ile incelenen metinlerde en fazla tekrar eden sözcükleri bir araya getirilerek şekilsel açıdan anlaşılabilir ve kullanışlı bir görünüme kavuşması sağlanmaktadır (Williams vd. 2013). Özellikle nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan kelime bulutu tekniği araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere, lisansüstü tezlerde en fazla kullanılan anahtar kelimelerin puntoları daha az tekrar edenlere göre büyüktür. Analiz sonucunda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin başında "tütün", "verim" ve "kalite" gelmektedir.

Şekil 1: Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Anahtar Kelimelerin Kelime Bulutu



5. Sonuç

Bu makale, tütün ve teknolojisi ile ilgili olarak tütün eksperliği meslek mensuplarının hazırladıkları lisansüstü tez çalışmalarını gözden geçirmektedir (1987-2022). Konu ile ilgili ilk tez çalışması 1987 yılında, güncel son tez çalışması ise 2020 yılında yazılmıştır. Tütün ve teknolojisi ile ilgili olarak yayınlanmış tezlerin en verimli yılı 7 çalışma ile 2010 yılı olduğu tespit edilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerin konularının bir kısmı şu şekilde özetlenebilir; yerli ve yabancı tütüncülüğün karşılaştırılması (Tanrıverdi, 1987), yatırım projeleri yönetimi (Dikmen, 1988), toplam kalite kontrolü (Öner, 1988), tütün ve istihdam (Erdoğan, 1993), tütün fiyatlandırma politikası (Sapan, 1997), Karadeniz bölgesi tütün çeşitleri (Zorba, 2008), Bursa tütününün verim ve kalitesi (Oral, 2010), serbest piyasa uygulamaları (Alıcı, 2010), tütün üretiminde farklı gübre kullanımı (Kurt, 2011), kurutma sistemlerinde verim ve kalite (Mercimek, 2016), tütün hattı performansı (Aytaç, 2016), gübrelerin tütün gelişimine etkisi (Bulgur, 2018), farklı azot ve sulama seviyelerinin tütün verimine etkisi (Dürüst, 2019), tütün fideleri ve çökerten hastalığı (Kulcu, 2020), yerli yabancı ortak tütün politikası (Tanrıverdi, 1990), Türkiye'de tütün üretiminde pazarlama (Gümüş, 2009), tütün melezlerinde verim (Kınay, 2010).

Lisansüstü eğitim almış tütün eksperi (TE)-tütün teknolojisi mühendislerinden (TTM) 52'si tespit edilmiştir. Bu TE-TTM'leri 53 yüksek lisans ve 8 doktora eğitiminden mezun olmuşlardır. Bu öğrencilerden bir tanesi, iki yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamlamıştır. Söz konusu 51 öğrenciden sadece biri kadındır. Geriyer kalan 51 öğrenci ise erkektir. TE ve TTM'lerinin 34'ü İstanbul Üniversitesi TEYO; 27'si de Manisa CBU TEYO çıkışlıdır. Söz konusu lisansüstü öğrencilerin mezuniyet tarihleri 1987 ile 2020 arasında gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamında değerlendirilen TE-TTM'leri lisansüstü eğitimlerini 25 farklı üniversitede yapmışlardır. 61 adet tez çalışmasının 40 tanesi tezli yüksek lisans, 13 tanesi tezsiz yüksek lisans ve 8 tanesi ise doktora eğitimi kapsamında tamamlanmıştır.

Lisansüstü tez öğrencilerinin zaman içerisinde elde ettikleri unvanlar incelendiğinde; 1 Profesör, 2 Doçent, 3 Dr. Öğretim Üyesi halen akademik kurumlarda akademisyen olarak çalışmaktadır. Daha önceden akademisyenlik yapmış olan 1 profesör ve 1 doktor unvanlı tez öğrencisi ise özel kurumlarda kariyerine devam etmektedir. Ayrıca yüksek lisans mezunu olan 2 lisansüstü tez öğrencisi de akademik kurumlarda uzman kadrolarında görev yapmaktadır. Güncel olarak 4 tütün eksperi-tütün teknolojisi mühendisleri doktora eğitimine, 1 TE-TTM de yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. TE-TTM'lerin bir kısmı da emeklilik yaşamına adım atmışlardır.

TE ve TTM'lerinden ikisi ziraat mühendisi unvanına sahiptir. Ayrıca lisansüstü öğrencilerin bir tanesi öğretmen, bir tanesi hukukçu, bir tanesi mimardır. Lisansüstü eğitim almış kişiler arasında, biyoteknoloji, bahçe bitkileri, bitki koruma, tarla bitkileri, tarımsal bilimler, tarım ekonomisi, mimarlık, endüstri mühendisliği, coğrafi bilgi sistemleri, tedarik zinciri yönetimi, üretim yönetimi, işletme sayısal bilimler, işletme, organizasyon ve işletme politikası, ekonometri, sosyal yapı, sosyal siyaset, iktisat, kamu yönetimi, yönetim ve organizasyon gibi hem sosyal bilimler enstitüsü ve hem de fen bilimleri enstitülerinden mezun olmuşlardır. Lisansüstü eğitim alan kişiler kamu ve özel tütüncülük ve teknolojisi firmalarında, tarım, ziraat, araştırma enstitüleri, bakanlıklar, eğitim, mühendislik, mimarlık, özel kurumlarda iş insanı gibi mesleğiyle doğrudan veya dolaylı ilişkili olan veya farklı iş kollarında çalışmaktadırlar.

Elde edilen bulgular doğrultusunda literatürde ampirik çalışma eksikliği görülmüştür. Literatürde sınırlı sayıdaki ampirik çalışmalardan biri tütün eksperleri ve tütün teknolojisi mühendislerinin mesleki ve duygusal bağlılıkları arasındaki ilişkileri incelemiştir (Tanrıverdi ve Koçaslan, 2018). Ancak birkaç çalışma haricinde tütün eksperleri ve tütün teknolojisi mühendisleriyle ilgili yerli literatürde büyük boşluklar bulunmaktadır. TE ve TTM'lerin iş-yaşam dengeleri, öznel iyi oluşları, kadın TE ve TTM'lerin sektörde ve özel yaşamında yaşadığı zorluklar, lisans düzeyindeki TE ve TTM'lerin mesleğe bakış açıları, tükenmişlik, motivasyon-performans ilişkileri ve memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmalara rastlanamamıştır. Ayrıca tütün üretiminin yapıldığı bir bölgedeki yerel halkın tütün üretimine bakış açıları incelenebilir ve diğer paydaşlar da araştırmalara dahil edilebilir. Bununla birlikte tütün eksperliği kanununun meslek uzmanlar tarafından değerlendirilmesine yönelik bir araştırma yapılabilir.

Mevcut araştırmanın bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Öncelikle bu araştırmada sadece tütün ve teknolojisi ile ilgili olarak hazırlanmış lisansüstü tezler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla konuyla ilgili yerli veya uluslararası alanda yayınlanan makale, bildiri, kitap ve kitap bölümleri gibi materyaller araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu bağlamda bu tür çalışmalar ve çeşitli veri tabanları gelecekte yapılacak araştırmaların kapsamına dahil edilebilir. Araştırma bulguları tütün ve teknolojisi ile ilgili mevcut literatürü kısmen gözler önüne serse de, diğer araştırmaların dahil edilmemesi ilgili literatürün tam olarak temsil edemez. Son olarak bu araştırmada yapılan analizler araştırmacılar tarafından manuel olarak gerçekleştirilmiş olup, gelecekte yapılacak çalışmalarda çeşitli yazılımlardan faydalanılabilir.

Finansman/ Grant Support
Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest
Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.
Yazarların Katkıları/Authors Contributions
Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Conceiving the Study: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Veri Toplanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Data Collection: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Veri Analizi: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Data Analysis: A Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Makalenin Yazımı: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Writing Up: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)
Submission and Revision: Author-1 (%50), Author-2 (%50)
Açık Erişim Lisansı/ Open Access License
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Alıcı, S. (2010). *Tütün Tarımı ve Endüstrisine Serbest Piyasa Uygulamalarının Etkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aytaç, B. (2016). *Bafranın Farklı Lokasyonlarında Nail Tütün Hattı Performanslarının Belirlenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Belter, C. W. ve Seidel, D. J. (2013). A Bibliometric Analysis of Climate Engineering Research, *WIREs Climate Change*, 4(5), s.417–427.

Bhowmik, P. (2021). Heritage Tourism: A Bibliometric Review, *Anatolia*, 32(3), s.387-403.

Bulgur, F. S. (2018). *Bazı Organik Gübrelerin Tütün (Nicotiana Tabacum) Gelişimi Üzerine Etkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Chahrour, M., Assi, S., Bejjani, M., Nasrallah, A. A., Salhab, H., Fares, M. ve Khachfe, H. H. (2020). A Bibliometric Analysis of COVID-19 Research Activity: A Call for Increased Output, *Cureus*, 12(3), https://doi.org/10.7759/cureus.7357

Çıkı, K. D. (2022). Bibliometric Analysis of Diaspora Tourism Studies, ***The Central European Journal of Regional Development and Tourism***, 14(2), s.62-81. https://doi.org/10.32725/det.2022.014

Davis, G. F. (2015). Editorial Essay: What is Organizational Research for? *Administrative Science Quarterly*, 60(2), s.179–188.

Dikmen, N. (1988). *Sigara Sanayi Yatırım Projeleri Yönetimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Donthu, N., Kumar, S. ve Pattnaik, D. (2020). Forty-Five Years of Journal of Business Research: A Bibliometric Analysis, *Journal of Business Research*, 109, 1-14. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.10.039

Dürüst, A. (2019). *Karadeniz Bölgesinde Yetiştirilen Bazı Tütün Çeşitlerinde Farklı Azot ve Sulama Seviyelerinin Verim ve Randıman Üzerine Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Echchakoui, S. (2020). Why and How to Merge Scopus and Web of Science during Bibliometric Analysis: The Case of Sales Force Literature from 1912 to 2019, *Journal of Marketing Analytics*, 8, s.165-184. https://doi.org/10.1057/s41270-020-00081-9

Ellegaard, O. ve Wallin, J. A. (2015). The Bibliometric Analysis of Scholarly Production: How Great is The Impact? *Scientometrics*, 1809-1831.

Erdoğan, M. (1993). *Türkiye'de Tütüncülük Siyaseti ve Istihdam,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Evren, S. ve Kozak, N. (2014). Bibliometric Analysis of Tourism and Hospitality Related Articles Published in Turkey, *Anatolia*, 25(1), s.61–80.

Fahimnia, B., Sarkis, J. ve Davarzani, H. (2015). Green supply chain management: A review and bibliometric analysis. International Journal of Production Economics, 162, 101–114. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2015.01.003

Gümüş, A. H. (2009). *Türkiye'de Tütün Üretiminde Pazarlama Durumu, Sorunları ve Alternatif Pazarlama Model Önerileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Guo, Y., Hao, Z., Zhao, S., Gong, J. ve Yang, F. (2020). Artificial Intelligence in Health Care: Bibliometric Analysis, *Journal of Medical Internet Research*, 22(7), 18228. https://doi.org/10.2196/18228

Karabacak, K. (2017). Türkiye'de Tütün Tarımı ve Coğrafi Dağılışı, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(1), 27-48.

Kavak, S. (2010). *Struggling for Survival in The Village after The Disturbance of Tobaccoland: Tracing New Rurality Behind The Footprints of Tobacco Farmers*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi University Atatürk Yeni Türk Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Kınay, A. (2014). *Bazı Oriental Tütün (Nicotiana Tabacum L.)Melezlerinde Verim ve Kalite Özellikleri,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koseoglu, A., Rahimi, R., Okumus, F. ve Liu, J. (2016). Bibliometric Studies in Tourism, *Annals of Tourism Research*, 61, s.180-198.

Kulcu, A. (2020). *Akhisar ve çevresindeki Tütün Fideliklerinde Görülen Çökerten Hastalığına Neden Olan Etmenlerin Belirlenmesi ve Hastalık Yönetimi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kurt, D. (2011). *Organik Tütün (Nicotiana Tabacum L.) Üretiminde Farklı Gübre Kaynakları ve Dozlarının Verim ve Kaliteye Etkisi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Mercimek, H. V. (2016). *Oryantal Tütünde (Nicotiana Tabacum L.) Hasat Sonrası Farklı Kurutma Sistemlerinin Verim ve Kalite Özelliklerine Etkileri,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Merigo, J. M., Pedrycz, W., Weber, R. ve Sotta, C. (2018). Fifty Years of Information Sciences: A Bibliometric Overview, *Information Sciences*, 432, s.245–268.

Meyer, R., ve Winer, R. S. (2014). Introduction to the JMR 50 Anniversary Special Section. *Journal of Marketing Research,* 51(1), s.83–83.

Modak, N. M., Lobos, V., Merigó, J. M., Gabrys, B. ve Lee, J. H. (2020). Forty Years of Computers & Chemical Engineering: A bibliometric Analysis, *Computers & Chemical Engineering*, 106978.

National Cancer Institute (NIH). (2016). The Economics of Tobacoo and Tobacco Control. Erişim tarihi: 24.04.2017 https://cancercontrol.cancer.gov/brp/tcrb/monographs/21/in dex.html

Ogretmenoglu, M., Goktepe, S. ve Atsiz, O. (2022). A Bibliometric Analysis of Food Studies: Evidence from British Food Journal, *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 7(1), s.67-79.

Öner, M. (1988). *Toplam Kalite Kontrolunun Sigara Teknolojisinde Uygulama Olanaklarının Incelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Oral, H. S. (2010). *Bursa Tütünlerinin Bazı Verim ve Kalite Özelliklerinin Varyasyonu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Otan, H. ve Apti, R. (1989). *Tütün*, 1. Baskı. İzmir: ETAEM yayıncılık.

Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25, s.348–349.

Proctor, R. N. (2006). "Everyone Knew But No One Had Proof": Tobacco Industry Use of Medical History Expertise in US Courts, 1990-2002, *Tobacco Control*, 15, s.117-125.

Resmi Gazete. (2002). Yasama Bölümü. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/01/20020109.htm

Şahin, G. ve Taşlıgil, N. (2014). Türkiye'de Tütün (Nicotiana Tabacum L.) Yetiştiriciliğinin Tarihsel Gelişimi ve Coğrafi Dağılımı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(30), 71-102.

Sanchez, E. B., Deegan, J. ve Perez Ricardo, E. C. (2022). Influence of Internet on Tourism Consumer Behaviour: A Systematic Review. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 10(1), s.130-156.

Sapan, H. (1997). *Türk Tütününde Fiyatlandırma Politikası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Seydioğulları, M. (2010). *Dünyada ve Türkiye'de Tütünün Tarihçesi, Üretimi, Ticareti ve Temel Politikaları*. Türk Toraks Derneği. Z. A. Aytemur, Ş. Akçay ve O. Elbek (Ed.), Tütün ve Tütün Kontrolü (s. 3-20) içinde. İstanbul: Aves Yayıncılık.

Tanrıverdi, H. (1987). *Türk Tütüncülüğünün Yabancı Tütün ve Sektöre Açılmasıyla Türk Tütüncülüğü ve Geleceğe İlişkin Tütün Politikası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tanrıverdi, H. (1988, Haziran). *Tütün Dünyasında Eksperlikten Mühendisliğe Geçiş,* Ülkemizin Kalkınmasında Mühendisliğin Rolü Sempozyumu, Yıldız Üniversitesi Mühendislik Fakültesi.

Tanrıverdi, H. (1989). Bir Asırlık Meslek: Tütün Eksperliği, *Tekel Dergisi*, 3, s.74-77.

Tanrıverdi, H. (1990). *Türk Tütün Politikasının Avrupa Topluluğu Ortak Tütün Politikasıyla Bütünleşmesi,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tanrıverdi, H. ve Koçaslan, G. (2018). Mesleki ve Örgütsel Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişki: Tütün Eksperleri ve Tütün Teknolojisi Mühendisleri Üzerine Bir Araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), s.248-261.

Tanrıverdi, H. ve Seydioğulları, M. (2017). Tütün Eksperleri ve Tütün Teknolojisi Mühendislerinin; Tütüncülük ve Değişimi ile İktisat, Sağlık, Kültür ve Turizm Konularıyla İlişkisine Ait Görüşlerinin İncelenmesi, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, s.11-39.

Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK) (2021). https://www.tarimorman.gov.tr/TADB/Menu/22/Tutun-Ve-Tutun-Mamulleri-Daire-Baskanligi

Ulker, P., Ulker, M. ve Karamustafa, K. (2022). Bibliometric Analysis of Bibliometric Studies in The Field of Tourism and Hospitality, *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, (6)2, s.797-818. https://doi.org/10.1108/JHTI-10-2021-0291

Williams, W., Parkes, E.L. ve Davies, P. (2013). Wordle: A Method for Analysing MBA Student Induction Experience. *The International Journal of Management Education*, 11(1), s.44-53.

World Healt Organization (WHO). (2022). Fact Sheets-Details. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco#:~:text=Over%2080%25%20of%20the%20world's,(WHO%20FCTC)%20in%202003.

Xiao, H. ve Smith, S. L. J. (2006). The Making of Tourism Research Insights from A Social Sciences Journal, *Annals of Tourism Research*, 33(2), 490-507.

Yilmaz, I. (2019). Bibliometric Analysis of Bibliometric Studies on Tourism Published in Turkey, *Anais Brasileiros de Estudos Turísticos*, 9, s.1-9.

Zhang, X., Estoque, R.C., Xie, H., Murayama, Y. ve Ranagalage, M. (2019). Bibliometric Analysis of Highly Cited Articles on Ecosystem Services, *PLoS ONE*, 14(2), s.1-16.

Zorba, T. (2008). *Karadeniz Bölgesine En Uygun Tütün Çeşit ve Hatlarının Tespiti ile Ürünlerin Ekspertiz Değerleri Üzerine Bir Çalışma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.